ABDULLAH b. MUHAMMED b. HUMEYD

عبد الله بن محمد بن حميد

bk. İBN EBÜ'L-ESVED

Hadis hâfızı ve kadı.

415-455).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebü'd-Dünyâ, *Kitâbü'ṣ-Ṣamt ve âdâbü'l-lisân* (nşr. Necm Abdurrahman Halef), Beyrut 1406/1986, neşredenin girişi, s. 19-110; a.mlf., *Iṣlâḥü'l-mâl* (nşr. Mustafa Müflih el-Kuzât), Mansûre 1410/1990, neşredenin girişi, s. 19-57; a.mlf., *Kitâbü'ş-Şükr li'llâhi ʿazze ve celle* (nşr. Yâsîn Muhammed es-Sevvâs – Abdülkādir el-Arnaût), Dımaşk 1405/1985, neşredenin girişi, s. 9-46; a.mlf., *Mekârimü'l-aḫlâḳ: The Noble Qualities of Character* (nşr. J. A. Bellamy), Wiesbaden-Beyrut 1973, neşredenin girişi, s. 33-34; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, V, 163; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 236-237; Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, X, 89-91; *Dîvânü luġâti't-Türk*, s. 293; İbn Ebû Ya'lâ, *Ṭabaḳātü'l-Ḥanâbile*, I, 192-195; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 282-284, 465, 477, 482, 484, 488, 489, 491, 495, 501, 505, 508, 514, 515, 517, 521, 523, 531, 533, 536-538; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, V, 148-149; Mizzî, *Tehẕîbü'l-Kemâl*, XVI, s. 72-78; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 228-229; İbn Rüşeyd, *Milʾü'l-ʿaybe bi-mâ cümiʿa bi-ṭûli'l-ġaybe* (nşr. M. Habîb İbnü'l-Hoca), Tunus 1402/1981, II, 403-406; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XIII, 397-404; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, II, 677-679; Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, I, 51; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 71; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, II, 277; VI, 12-16; IX, 398; Sehâvî, *el-İʿlân bi't-tevbîḫ*, s. 358; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 380; II, 1704; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 45; ayrıca bk. İndeks; Brockelmann, *GAL*, I, 160; *Suppl.*, I, 247-248; *a.e.* (Ar.), II, 140; Şâkir Mustafa, *et-Târîḫu'l-ʿArabî ve'l-müʾerriḫûn*, Beyrut 1400/1980, I, 225-226; F. Rosenthal, *ʿİlmü't-târîḫ ʿinde'l-müslimîn* (trc. Sâlih Ahmed el-Alâ), Beyrut 1403/1983, s. 476, 533, 535, 545, 582, 690; Alfred Wiener, "Die Farağ ba'd as-sidda Literatur", *Isl.*, IV (1913), s. 270-298, 387-420; Abdullah Muhlis, "Mecmûʿu'n-nâdir", *MMLADm.*, X (1930), s. 577-583; Muhammed Kürd Ali, "el-İşrâf fî menâzili'l-eşrâf li'bn Ebi'd-Dünyâ", *a.e.*, X/3-4 (1933), s. 193-204; A. J. Arberry, "Ibn Abi'd-Dunyā on Penitence", *JRAS* (1951), s. 48-63; J. Bellamy, "The Makārim al-Akhlāq by Ibn Abī Dunyā: A Preliminary Study", *MW*, LIII/2 (1963), s. 106-119; a.mlf., "Sources of Ibn Abī'l-Dunyā's Kitāb Maqhal Amīr al-Mü'minīn 'Ali", *JAOS*, sy. 104 (1984), s. 3-19; Selâhaddin el-Müneccid, "Muʿcemü muṣannefâti İbn Ebi'd-Dünyâ", *MMLADm.*, XLIX (1974), s. 579-594; Tryggve Kronholm, "Ibn Abī d-Dunyā: Kitāb Makārim al-Ahlāk-The Noble Qualities of Character", *AO*, XLIX (1981), s. 115-121; Albert Dietrich, "Zur Überlieferung einiger Schriften des Ibn Abī'd-Dunyā", *SO*, XVII/2-3 (1984), s. 35-44; a.mlf., "Ibn Abi'l-Dunyā", *EI²* (İng.), III, 684; H. T. Norris, "Kitāb Dhamm al-Dunyā by Ibn Abī al-Dunya", *JRAS* (1986), s. 100-101; M. Ahmed ed-Dâlî, "Naẓarât fî kitâbi'l-İşrâf fî menâzili'l-eşrâf", *MMLADm.*, LXVIII/2 (1993), s. 317-345; Von Reinhard Weipert – Stefan Weninger, "Die erhalteren Werke des Ibn Abi d-Dunyā: Eine vorläufige Bestandsaufnahme", *ZDMG*, CXLVI (1996), s. 415-455.

İBRAHİM HATİBOĞLU

İBN EBÜ'L-ESVED

(ابن أبي الأسود)

Ebû Bekr Abdullāh b. Muhammed b. Ebi'l-Esved Humeyd el-Basrî (ö. 223/838)

Hadis hâfızı ve kadı.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Altmış yaşında öldüğü rivayetine bakılırsa 163'te (780), Ali b. Medînî'nin onunla aralarında altı ay bulunduğunu söylediğine göre ise bu tarihten bir yıl önce doğmuş olmalıdır. Dedesine nisbetle İbn Ebü'l-Esved diye tanınır. Hadis ilmiyle uğraşan bir aile içinde yetiştiği anlaşılmaktadır. İlk eğitimini, rivayetleri çeşitli hadis kitaplarında yer alan dedesi Humeyd b. Esved ile dayısı Abdurrahman b. Mehdî'den aldı. Daha sonra aralarında İmam Mâlik, Ca'fer b. Süleyman, Ebû Avâne el-Vâsıtî, Hammâd b. Zeyd ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân gibi muhaddislerin yer aldığı pek çok hocadan hadis dinledi. Buhârî, Ebû Dâvûd, İbrâhim el-Harbî, İbn Ebü'd-Dünyâ, Fesevî gibi muhaddisler de kendisinden hadis öğrendiler.

İbn Ebü'l-Esved, Ebû Avâne'den (ö. 176/792) hadis dinlediğinde yaşının küçük olması sebebiyle ondan yaptığı rivayetler açısından tenkit edilmiş ve özellikle Yahyâ b. Maîn'in onun için "lâ be'se bih" ifadesini kullanmasına rağmen hakkında olumlu bir kanaate sahip olmadığı belirtilmiştir. Buna karşılık Hatîb el-Bağdâdî kendisinden "sağlam bir hadis hâfızı" diye söz etmiştir. Bir süre Hemedan kadılığı da yapmış olan İbn Ebü'l-Esved'in rivayet ettiği hadislerin yirmisi Buhârî'nin *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*'inde yer almış, ayrıca yine Buhârî *el-Edebü'l-müfred*'inde, Ebû Dâvûd *es-Sünen*'inde ve Tirmizî *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*'inde ondan rivayette bulunmuştur. İbn Ebü'l-Esved Cemâziyelâhir 223'te (Mayıs 838) Bağdat'ta vefat etti. Aynı yıl ramazan (ağustos) ayında öldüğü de zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr*, V, 189; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, V, 159; İbn Hibbân, *eṣ-Ṣiḳāt*, VIII, 348; Kelâbâzî, *Ricâlü Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî*, I, 426; Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, X, 62-64; İbn Asâkir, *el-Muʿcemü'l-müştemil*, s. 159-160; Mizzî, *Tehẕîbü'l-Kemâl*, XVI, 46-49; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, X, 648-649; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, II, 493; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl*, II, 491; a.mlf., *Târîḫu'l-İslâm: sene 221-230*, s. 240-241; Safedî, *el-Vâfî*, XVII, 439; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VI, 6; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât*, II, 52; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 209.

ALİ YARDIM

İBN EBÜ'L-EŞ'AS

(ابن أبي الأشعث)

Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Ebi'l-Eş'as Muhammed (ö. 360/971 [?])

İran asıllı tabip ve filozof.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Genç denecek bir yaşta İran'ın Fars bölgesinde resmî bir görevde bulunmuş, bilinmeyen bir sebepten malları müsâdere edilmiş ve memleketini terketmek zorunda kalmıştır. Ünlü Buhtîşû' ailesine mensup Ubeydullah b. Cibrâîl onun bu dönemde henüz tıp ilmiyle meşgul olmadığını, memleketini terkedişinin ardından Musul'a yerleştiğini ve burada Hamdânî Emîri Nâsırüddevle'nin oğlunu tedavi ederek itibar kazandığını rivayet etmektedir. Bu bilgileri aktaran İbn Ebû Usaybia, ayrıca onun *Kitâbü'l-Ġāẕî ve'l-muġtezî* adlı eserini Safer 348'de (Nisan 959) Ermenistan'daki Berkâ Kalesi'nde tamamladığını kaydetmektedir ki buradan hareketle onun bu dönemde Musul'a saldıran Muizzüddevle ed-Deylemî'den kaçarak bir ara Ermenistan'a gittiği veya buradaki Berkâ Kalesi'ne bir müddet hapsedildiği sonucuna varılmaktadır. Tekrar Musul'a dönen İbn Ebü'l-Eş'as ömrünün sonuna kadar burada yaşamıştır. Vefat tarihi İbn Ebû Usaybia tarafından -birkaç yıllık küsuru ile birlikte- 360 (971) olarak kaydedilmiştir.

Uzun bir ömür sürdüğü, dinî tefekkür konularında derinliğe sahip olduğu belirtilen İbn Ebü'l-Eş'as'ın, tıp tahsilini kimden ve nerede gördüğü bilinmemekle birlikte çok sayıda öğrenci yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Başta oğlu Muhammed olmak üzere Muhammed b. Sevvâb el-Mevsılî ile Ahmed b. Muhammed el-Beledî öğrencilerinin en ünlüleridir. Öğrencilerinin uzman birer hekimken bile hocalarıyla sıkı temas halinde oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim adı geçen son iki öğrencisinin isteği üzerine İbn Ebü'l-Eş'as *Kitâbü'l-Edviyeti'l-müfrede* adıyla basit ilâçlar üzerine bir eser yazmış ve eserinin söz konusu öğrenciler gibi uzmanlık seviyesine gelmiş hekimlere hitap ettiğini, genel tıp meraklıları ve öğrencilerini ilgilendirmediğini belirtmişti. İbn Ebü'l-Eş'as ve çalışmaları hakkındaki en geniş bilgiyi veren İbn Ebû Usaybia (*ʿUyûnü'l-enbâʾ*, s. 331-333) adları geçen iki öğrencisi hakkında da bilgi vermektedir. Bunlar tıbbın hem teori hem de pratiğinde çok başarılı olup uzun yıllar İbn Ebü'l-Eş'as'la birlikte